

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-107>

УДК 331.005.95/0.96

ДОСЛІДЖЕННЯ СУТНОСТІ ЗМІСТУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

RESEARCH OF THE ESSENCE OF THE CONTENT OF HUMAN POTENTIAL

Дуляба Остап Богданович

аспірант,

Львівський університет бізнесу і права

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4377-654X>**Юрчик Андрій Іванович**

аспірант,

Національний університет «Львівська політехніка»

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6937-7880>**Duliaba Ostap**

Lviv University of Business and Law

Yurchyk Andriy

Lviv Polytechnic National University

Стаття присвячена вивченню поняття "людський потенціал", його етимології та розвитку через різні наукові дисципліни. Людський потенціал охоплює не тільки фізичні можливості людини, але й її інтелектуальні, соціальні, культурні та емоційні якості, які можуть бути реалізовані через навчання, творчість та взаємодію з оточенням. Вивчаються різні підходи до визначення цього поняття, включаючи соціально-економічні, соціологічні та загальнотеоретичні, що дають змогу розглядати людський потенціал як основний ресурс для розвитку суспільства та економіки. Особлива увага приділяється різним компонентам людського потенціалу: інтелектуальному, фізичному, емоційному, соціальному, креативному, моральному, мотиваційному та екологічному. У статті також обговорюється важливість розвитку людського потенціалу для досягнення особистого благополуччя, стабільності суспільства та процвітання нації. Розвиток цього потенціалу сприяє міжнародній конкурентоспроможності держав і є важливим фактором для сталого економічного розвитку та соціального прогресу.

Ключові слова: людський потенціал, інтелектуальні ресурси, креативні ресурси, зміст людського потенціалу, розвиток.

The article explores the concept of "human potential," its etymology, and its evolution across various scientific disciplines. The term "potential" is derived from the Latin *potentialis*, meaning the capacity or ability for development, signifying not just current abilities but future possibilities. "Human" in this context refers to the physical, intellectual, social, and emotional capacities of individuals, encompassing the full range of human potential, from creativity and social interaction to learning and work. The idea of human potential began to gain significant attention in the mid-20th century when economists and sociologists started to recognize humans as active agents in economic and social progress. Over time, the concept has evolved to cover not only the physical abilities of individuals but also their intellectual, cultural, spiritual, and social qualities, making it a crucial resource for societal development. The article also discusses several interpretations of human potential, including the perspectives of scholars like L. Beztesna, who emphasizes the human potential as a combination of capabilities and qualities related to labor, and O. Amosha and V. Antonyuk, who focus on human potential as a key element of national wealth and societal progress. The paper outlines how human potential includes cognitive, physical, emotional, and social resources that can be mobilized for individual growth, organizational development, and social advancement. Furthermore, the article highlights different approaches to understanding human potential, including general theoretical, socio-economic, and sociological perspectives. According to the socio-economic approach, human potential is viewed not merely as a resource for economic activity but as a driving force for both personal and collective development. The paper also examines human potential in light of globalization and technological advancements, stressing the importance of constant self-improvement and adaptability. As the world continues to change, with rapid technological evolution and increased global connectivity, the ability to harness and enhance human potential becomes a fundamental factor for economic growth, social stability, and national prosperity. The development of human potential is thus not only an individual endeavor but also a societal and economic imperative, requiring systemic support and investments in

education, innovation, and social welfare. Ultimately, human potential is presented as a multi-dimensional resource, encompassing intellectual, emotional, social, and creative abilities that contribute to both personal fulfillment and collective well-being. The article concludes that investing in human potential is essential for ensuring sustained progress, enhancing competitiveness, and fostering prosperity at both national and global levels.

Keywords: human potential, intellectual resources, creative resources, content of human potential, development.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та швидких технологічних змін людський капітал став одним з головних факторів економічного зростання і розвитку. Підвищення ролі інтелектуальних, творчих і соціальних здібностей людей потребує ефективних механізмів виявлення, розвитку та використання цих можливостей для досягнення інноваційного прогресу в різних сферах суспільства.

У сучасному світі багато країн стикаються з новими викликами, такими як старіння населення, низька народжуваність та міграція. Це веде до змін на ринку праці, вимагаючи постійного моніторингу та адаптації кадрової політики для забезпечення сталого економічного розвитку. Вивчення людського потенціалу дозволяє визначити, як можна оптимізувати використання наявних ресурсів, зменшити соціальні нерівності і створити умови для розвитку всіх верств населення.

З огляду на важливість інтелектуальної і творчої праці в сучасних умовах, дослідження людського потенціалу дозволяє виявити ефективні стратегії для підвищення рівня освіти, мотивації та продуктивності працівників. Це має ключове значення для підвищення конкурентоспроможності не лише окремих організацій, але й цілих країн.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фундаментальні засади дослідження поняття та явища «людський потенціал» закладено такими зарубіжними вченими як К. Гріфін, П. Друкер, Т. Маккінлі, Д. Норт, А. Сена, Махбуб уль Хак та інші. Ними сформовано основи дослідження вивчення здібностей, ресурсів та можливостей індивідуумів і спільнот як складових людського потенціалу для досягнення максимальної ефективності та розвитку в різних соціально-економічних формаціях. Розвиток вивчення людського потенціалу здійснено багатьма українськими вченими, серед яких доцільно виділити: М. Ажажу, О. Грішнову, М. Долішнього, О. Іляш, А. Колота, Е. Лібанову, Л. Шаульську, тощо. Їх дослідження переважно зосереджуються на вивченні впливу людських ресурсів на економічний розвиток і ефективність, дослідженні теорії людського капіталу, вивченню зв'язку між освітнім рівнем населення та еко-

номічними результатами національних економік, впливу інтелектуального потенціалу на розвиток підприємництва та інновацій у країні. Такі роботи сприяли розвитку теорії людського потенціалу в Україні та її застосуванню в економічних політиках.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Не зважаючи на існування та розвиток науки про людський потенціал, його місце в розвитку економіки знань, його ролі в інноваційному розвитку країн та суб'єктів господарювання, на сьогодні немає єдиного підходу до розгляду сутності та змістовного наповнення «людського потенціалу», яке б було загальнотеоретичним підґрунтям для досліджень всіх аспектів застосування такого потенціалу на всіх рівнях формування економічних відносин задля досягнення максимальної ефективності та конкурентоспроможності.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Зважаючи на викладене вище, метою даної статті є дослідження сутності та змістовного наповнення поняття людського потенціалу в умовах формування інноваційної економіки в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття "людський потенціал" має досить цікаву етимологію, що розвивалась впродовж століть, з часом набуваючи сучасного значення у різних сферах науки та практики. Слово "потенціал" походить від латинського *potentialis*, що означає "той, що може бути", "можливість", "здатність". У цьому контексті потенціал позначає здатність до розвитку або реалізації якихось можливостей. Таким чином, термін "потенціал" відразу вказує на ресурс або здатність до змін, розвитку, реалізації певної мети чи функції.

"Людський" у цьому випадку позначає належність до людини, тобто відноситься до її інтелектуальних, фізичних і соціальних можливостей. Це поняття охоплює все, що стосується людських здібностей – як потенціал для творчості, так і для соціальної взаємодії, навчання, роботи.

Ідея людського потенціалу почала активно розвиватися в середині ХХ століття, коли економісти та соціологи стали досліджувати роль

людини як активного суб'єкта в економічному і соціальному розвитку. Зокрема, людський потенціал почали розглядати як ресурс, що включає в себе не лише фізичні можливості людини, але й її інтелектуальні, культурні, духовні та соціальні якості. З часом поняття людського потенціалу стало використовуватися в багатьох наукових дисциплінах – економіці, психології, соціології, педагогіці. В епоху глобалізації і цифрових змін людський потенціал почав розглядатися як основний ресурс для досягнення економічного розвитку та соціального прогресу. Тому сучасне розуміння цього терміну охоплює не лише можливості людини, але й її здатність адаптуватися, навчатися та ефективно використовувати свої ресурси в різних умовах життя. Таким чином, з позиції етимологічного підходу до розгляду поняття "людський потенціал", воно поєднує в собі ідеї можливості та здатності до розвитку, що є важливим як для індивідуумів, так і для розвитку суспільства в цілому.

Подібної думки дотримується Л. Безтелесна, зазначаючи, що людський потенціал – це «здібності, можливості й потреба людей працювати, сукупність різних їх якостей, що визначають особистість, як фізичних, так і духовних» [1]. Проте, автор акцентує увагу на зосередженні всіх властивостей людини, направлених на працю, що в певній мірі обмежує напрями реалізації людського потенціалу.

Ототожнення людського потенціалу з якісними характеристиками людини властиво багатьом сучасним дослідженням. Зокрема, визначальним є дослідження О. Амоші, В. Антонюка, які стверджують, що «людський потенціал – це високі якісні характеристики людини, її можливість прожити тривале та благополучне життя, головний елемент національного багатства та провідна мета суспільного розвитку» [2]. Також якісні характеристики людини покладає в основу визначення людського потенціалу з економічного підходу Степура Т. М., яка розглядає його як «об'єктивно обумовлену, кількісно визначену інтегральну сукупність якісних властивостей людини та об'єднань людей, які формуються і можуть бути активізовані за певних умов середовища їх існування (життя та праці), і вказують на можливі межі залучення їх до економічної діяльності з метою отримання найвищого економічного ефекту із дотриманням балансу із орієнтирами людського та сталого розвитку» [3].

Цікавим є дослідження Сєдікової І. О. та Мироненко О.Б. на основі аналізу різних кон-

цепцій формування людського потенціалу, при яких виділено три групи підходів: загальнотеоретичні, соціально-економічні та соціологічні. Автори зазначають, що в «контексті загальнотеоретичних напрямів, людський потенціал концентрується на дослідженні та демонстрації його соціальної природи, уточнюючи її потенційні властивості як чинника суспільного прогресу. Соціально-економічний напрям розглядає дану категорію в рамках загальної теорії суспільного прогресу, руху до соціально-економічних результатів. Соціологічна концепція розкриває людський потенціал через призму суспільного прогресу, як трансформаційну модернізацію» [4].

З точки зору соціально-економічного напрямку дослідження розглядає людський потенціал Р. В. Яковенко, який доходить висновку у своїх дослідженнях, що «Людський потенціал не є товаром у загальному розумінні. Він є власністю людини, її носія, і відрізняється від фактору виробництва тим, що удосконалення виробничих факторів, у тому числі й людини, має за мету підвищення продуктивності праці, а в концепції людського потенціалу розвиток людини є не лише засобом підвищення виробничої ефективності, а й кінцевою метою господарської діяльності та суспільних відносин. Людський потенціал характеризує одночасний розвиток продуктивних здібностей людини та вихід людських здібностей за межі виробничої сфери» [5].

Людський потенціал – це сукупність різноманітних можливостей і здібностей людей, які можуть бути використані для розвитку індивідуумів, організацій та суспільства в цілому. У сучасних умовах це поняття набуло нового значення, оскільки зміни в економіці, технологіях та соціальних процесах вимагають від людей все більших зусиль для адаптації та розвитку своїх навичок. Людський потенціал включає не лише фізичні та інтелектуальні здібності, але й соціальний, культурний і емоційний капітал, які дозволяють людині успішно функціонувати в сучасному світі.

У загальному сенсі людський потенціал можна визначити як сукупність інтелектуальних, фізичних, емоційних, соціальних та творчих ресурсів, якими володіє індивід або соціальна група, що дозволяє їм досягати певних цілей, реалізовувати свій потенціал у різних сферах діяльності і взаємодіяти з іншими людьми. Це поняття охоплює здатність до навчання, адаптації, комунікації, а також до інноваційної діяльності в умовах швидко змінюваного соціально-економічного середовища.

Зміст людського потенціалу охоплює широкий спектр здібностей, можливостей, ресурсів і якостей, які є в людині і можуть бути реалізовані для досягнення особистих, соціальних та суспільних цілей. Це поняття включає як фізичні, так і психічні, інтелектуальні та емоційні аспекти, які разом створюють основу для розвитку особистості, ефективного функціонування в суспільстві та внеску в колективну добробут.

Основні компоненти людського потенціалу:

1. Інтелектуальний ресурс – це здатність людини до розумового розвитку, навчання, творчості та вирішення проблем. Включає когнітивні здібності, такі як пам'ять, увага, критичне мислення, уява, логіка. Розвиток інтелектуального потенціалу є важливим для професійного росту, інновацій та адаптації до змін.

2. Фізичний ресурс – це здатність тіла людини виконувати фізичну роботу, витримувати навантаження, бути здоровим і енергійним. Включає не тільки фізичну силу, але й витривалість, координацію, гнучкість та загальний рівень здоров'я.

3. Емоційний і психологічний ресурс включає здатність до самоконтролю, стресостійкості, емпатії, саморегуляції, а також управління емоціями. Психологічний ресурс впливає на міжособистісні відносини, здатність до командної роботи, вирішення конфліктів і адаптацію до змін у житті.

4. Соціальний ресурс – це здатність взаємодіяти з іншими людьми, створювати та підтримувати здорові, гармонійні стосунки, ефективно комунікувати, працювати в команді та бути частиною суспільства. Включає навички лідерства, співпраці, взаємодії в колективі та розвитку соціальних мереж.

5. Креативний ресурс – це здатність до творчого мислення, інновацій та пошуку нестандартних рішень. Людина з високим креативним потенціалом може генерувати нові ідеї, адаптувати їх до змінних умов і знаходити оригінальні способи розв'язання проблем.

6. Моральний ресурс – це здатність діяти на основі етичних і моральних принципів, розуміти та поважати права інших людей, сприяти загальному благу. Включає такі риси як чесність, справедливість, відповідальність і соціальна відповідальність.

7. Мотиваційний ресурс – це внутрішня спонукальна сила, яка спонукає людину до досягнення цілей, розвитку та самовдосконалення. Мотивація визначає ступінь готовності людини вкладати зусилля для досягнення

результатів, а також здатність подолати труднощі та невдачі.

8. Екологічний та культурний ресурс – це здатність людини гармонійно існувати в своєму культурному і природному середовищі, розуміти важливість збереження навколишнього середовища, дбати про сталий розвиток і культуру, взаємоповагу та різноманітність.

У сучасних умовах людський потенціал став основним фактором економічного розвитку та стійкості соціальних систем. У світі, де технології змінюються швидше, і де знання є найбільшим ресурсом, важливим є не лише обсяг інтелектуальних або професійних навичок, але й здатність до постійного самовдосконалення та адаптації. Людський потенціал включає в себе не тільки професіоналізм, а й здатність до креативного мислення, соціальної інтеграції та емоційного інтелекту, що важливо для успішної взаємодії в сучасному мультикультурному та технологічно насиченому середовищі.

Розвиток людського потенціалу є ключовим чинником, який визначає не тільки успіх окремої людини, але й розвиток суспільства та економіки в цілому. Кожна людина володіє величезними можливостями, здатностями та ресурсами, які можуть бути реалізовані через освіту, самовдосконалення, соціальну активність та роботу. Однак ці можливості не завжди реалізуються без належного розвитку, підтримки чи мотивації. Тому важливість розвитку людського потенціалу неможливо переоцінити, адже це є основою для досягнення особистого благополуччя, стабільності суспільства та процвітання нації.

У сучасному світі розвиток людського потенціалу має важливе значення для міжнародної конкурентоспроможності. Країни, які інвестують у розвиток своїх громадян, зазвичай стають більш привабливими для інвестицій, мають розвинену інфраструктуру, зростаючий рівень освіти та інновацій. У таких країнах більше шансів на стабільний економічний розвиток, створення нових можливостей для підприємництва та зростання соціального добробуту.

Розвиток людського потенціалу вимагає системного підходу, який охоплює як індивідуальний розвиток, так і соціальні інвестиції, спрямовані на створення умов для навчання, кар'єрного зростання та реалізації особистих амбіцій. Одним із ключових аспектів є підтримка інноваційного потенціалу – здатності генерувати нові ідеї та вирішувати проблеми, використовуючи сучасні технології та методи.

Таким чином, людський потенціал у сучасних умовах є не лише основою для індивідуального успіху, але й ключовим ресурсом для сталого розвитку суспільства, економіки та глобальної спільноти в цілому.

Висновки. Людський потенціал є складною сукупністю інтелектуальних, фізичних, емоційних і психологічних, соціальних та моральних ресурсів, кретивних. Мотиваційних, екологічних і культурних ресурсів які можуть бути реалізовані в різних сферах життя. Це не лише здатність до праці, але й ширше розуміння, яке охоплює творчі, соціальні, культурні й духовні можливості людини.

Підвищення якості людського потенціалу є ключовим фактором економічного розвитку та стійкості суспільства. Сучасна глобалізація та технологічні зміни ставлять вимоги до постійного вдосконалення людських здібностей, що, в свою чергу, сприяє досягненню високої конкурентоспроможності на міжнародній арені.

Для реалізації потенціалу важливо забезпечити системний підхід, що включає як індивідуальний розвиток, так і соціальні інвестиції, зокрема в освіту, здоров'я, інновації та соціальні зв'язки. В умовах швидких змін в суспільстві особливо важливо підтриму-

вати інноваційний потенціал і адаптаційні можливості.

Розвиток людського потенціалу безпосередньо пов'язаний з досягненням сталого розвитку. Збалансоване використання інтелектуальних, фізичних, культурних і емоційних ресурсів допомагає підтримувати соціальну та економічну стабільність, забезпечуючи стійкий розвиток як на рівні окремої особистості, так і суспільства в цілому.

Перспективи подальших досліджень людського потенціалу пов'язані з формуванням ефективних інструментів для підтримки розвитку людського потенціалу. Оскільки кожен компонент людського потенціалу має свої унікальні аспекти, важливо створити інструменти, які допоможуть інтегрувати ці ресурси в рамках соціальних, освітніх і економічних систем, для більш ефективного використання людського потенціалу.

У зв'язку з швидким розвитком технологій, важливо досліджувати, як новітні технології (штучний інтелект, автоматизація, цифровізація) впливають на розвиток людських здібностей і які нові навички стають необхідними для адаптації до змінюваного соціально-економічного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Безтелесна Л. Людський розвиток: підходи до трактування суті та умов його забезпечення. *Економіка України: Політико-економічний журнал*. 2009. № 7. С. 4 – 12.
2. Амоша О. І. Людський потенціал: механізми збереження та розвитку: монографія. НАН України. Ін-т економіки промисловості. Донецьк, 2008. 468 с.
3. Степура Т. М. Людський потенціал України : концептуальні засади, формування та розвиток (розділ I). Людський потенціал України: чинники формування та розвитку : монографія / Т. М. Степура, Б. М. Пісний, Л. І. Гальків, Л. Р. Кучер ; за наук. ред. Т. М. Степури. Львів : Вид-во ТзОВ «Ліга-Прес», 2012. С. 9–87.
4. Седікова, І. О., & Мироненко, Б. В. (2022). Людський потенціал: артикуляція понять. *Food industry economics*, 14(3).
5. Яковенко Р. В. (2013). Людський капітал та людський потенціал. *Наук. праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту : Економічні науки*. Кіровоград : КНТУ. Вип. 24. С. 186–193.

REFERENCES:

1. Beztelesna L. (2009). Liudskiy rozvytok: pidkhody do traktuvannia sutnosti ta umov ioho zabezpechennia [Human development: Approaches to the interpretation of its essence and conditions for its provision]. *Ekonomika Ukrainy: Polityko-ekonomichnyi zhurnal*, no. 7, pp. 4–12.
2. Amosha O. I. (2008). Liudskiy potentsial: mekhanizmy zberezhennia ta rozvytku: monohrafiia [Human potential: mechanisms of preservation and development: Monograph]. NAN Ukrainy. In-t ekonomiky promyslovosti. Donetsk: 468 p.
3. Stepura T. M. (2012). Liudskiy potentsial Ukrainy: kontseptual'ni zasady, formuvannia ta rozvytok (rozdil I) [Human potential of Ukraine: conceptual principles, formation, and development (chapter I)]. *Liudskiy potentsial Ukrainy: chynnyky formuvannia ta rozvytok: monohrafiia / T.M. Stepura, B.M. Pisnyi, L.I. Halkiv, L.R. Kuchier; za nauk. red. T.M. Stepury. Lviv: Vyd-vo TzOV "Liha-Press", pp. 9–87.*
4. Sediikova I. O., & Myronenko B. V. (2022). Liudskiy potentsial: artykuliatsiia poniat [Human potential: articulation of concepts]. *Food Industry Economics*, 14(3).
5. Yakovenko R. V. (2013). Liudskiy kapital ta liudskiy potentsial [Human capital and human potential]. *Nauk. pratsi Kirovohrads'koho nats. tekhn. un-tu: Ekonomichni nauky*. Kirovohrad: KNTU. Vol. 24, pp. 186–193.